

VLAAMSE STOTTER UNIE (VSU)

INFOBROCHURE: WAT IS 'STOTTEREN'?

Versie 2007

Inhoudstabel

I. Het begrip mondelinge onzekerheid.....	2
1.1 De Theorie.....	2
1.2 De ijsberg van de mondelinge onzekerheid.....	4
II. De gevolgen van mondelinge onzekerheid.....	5
III. Bijkomende commentaren.....	7

INFOBROCHURE: WAT IS 'STOTTEREN'?

Via deze weg proberen we een beter beeld te geven wat stotteren juist is. Deze informatie is immers "uniek", in die zin dat ze gebaseerd is op de persoonlijke ervaring van mensen die zelf last hebben van stotteren. **Stotteren is immers veel meer dan een louter spraakgebrek**, maar heeft ook ernstige sociale gevolgen heeft die voor buitenstaanders onzichtbaar blijven. Daarom gebruiken we liever de term mondelinge onzekerheid, eerder dan het te hebben over 'stotteren'.

In een notendop komen de volgende aspecten van het probleem aan bod:

- I. Het begrip mondelinge onzekerheid
- II. De gevolgen van het probleem
- III. Bijkomende commentaren

I. HET BEGRIP MONDELINGE ONZEKERHEID

I.1. DE THEORIE

In de volksmond wordt **het etiket 'stotteraar'** geplakt op een persoon die last heeft met vlot spreken. Dit fenomeen is niet typisch voor het Nederlands, want in andere talen worden gelijkaardige termen gebruikt voor 'stotteren': 'stutter' in het Engels, 'stottern' in het Duits, 'bégayer' in het Frans, 'balbuzie' in het Italiaans, 'tartamudez' in het Spaans, 'gago' in het Portugees, enzovoort. Allen vatten ze enkel de uitwendige aspecten van het 'stotteren': namelijk de blokkades, herhalingen en ongewilde pauzes tijdens het spreken. Zelfs een gezaghebbende organisatie als de Wereldgezondheidsorganisatie omschrijft 'stotteren' onvolledig als ze het definieert als: "onregelmatigheden in het spreekritme, waarbij de spreker precies weet wat hij wil uitdrukken maar daar op het ogenblik niet in slaagt, doordat zich een onvrijwillige herhaling, verlenging of onderbreking van een klank voordoet."

Merkwaardig genoeg heeft **geen enkele omschrijving aandacht voor het zogenaamde verborgen stotteren**: dit is het typische vermijdingsgedrag, de spreekangst en de minderwaardigheidsgevoelens die het gevolg zijn van 'stotteren'.

Dit wordt duidelijker aan de hand van de metafoer van de ijsberg. Het gedeelte van de ijsberg dat boven het wateroppervlak uitsteekt, zijn de uitwendige uitingen van stotteren of het 'openlijk stotteren' (ook wel 'primair stotteren' genaamd). Maar het gedeelte van 'stotteren' dat onder het wateroppervlak verborgen blijft, is vaak veel groter, maar blijft voor de buitenwereld verborgen ('verborgen stotteren' of 'secundair stotteren')

Toch is onze analyse nog niet compleet, want opmerkelijk genoeg schijnen mensen die stotteren wel vlot te kunnen spreken wanneer ze helemaal alleen zijn, en enkel tegen zichzelf praten. Dit toont duidelijk aan dat **helemaal niets mis is met de spraakorganen van stotteraars**.

Maar wanneer stotteraars plots een gesprekspartner hebben, voelen ze zich opeens beoordeeld en worden ze 'prestatiedruk' gewaar. Als gevolg van deze druk ervaren ze controleverlies die hen verhindert te zeggen wat ze willen. Opnieuw gaat de gangbare term 'stotteren' voorbij aan dit merkwaardige fenomeen.

Als gevolg van deze 'prestatiedruk' zal na verloop van tijd een zekere angst ontstaan om zogenaamde moeilijke lettergrepen uit te spreken. Als reactie zal een stotteraar gaan anticiperen.

Dit anticiperen op 'moeilijke' lettergrepen gebeurt op twee manieren:

- 1.) Het openlijk of primair stotteren. Dit is het voor bij de buitenwereld zichtbare gedeelte van 'stotteren': het herhalen of overdreven verlengen van een (deel van de) lettergreep, het blokkeren op een woord of een snelle overgang van woorden maken die vaak gepaard gaat met grimassen.

Voorbeeld: "Een een een k k k...koffiealstublieft."

- 2.) Het verborgen of secundaire stotteren. Dit is het voor de buitenwereld onzichtbare gedeelte van 'stotteren'; waarbij synoniemen worden gehanteerd, de zinsbouw wordt gewijzigd, enzovoort.

Voorbeelden: "Een espresso alstublieft" of "Ik ga een kopje koffie nemen alstublieft"

We hopen nu duidelijk gemaakt te hebben waarom de term 'mondelijke onzekerheid' ons meer geschikt lijkt dan de gangbare benaming 'stotteren'. We wensen met deze naamsverandering het probleem zeker niet te vergoelijken, maar denken dat het begrip 'mondelijke onzekerheid' beter de realiteit weergeeft.

Op dit punt gekomen proberen we onze stelling te illustreren aan de hand van de metafoor van de ijsberg:

DE IJSBERG VAN DE MONDELINGE ONZEKERHEID ('stotteren')

A: Wat in de volksmond 'stotteren' genoemd wordt ("openlijk stotteren")

Het herhalen of overdreven verlengen van een lettergreep of van het begin van een lettergreep, het blokkeren op een woord en een snelle overgang van woorden maken die vaak gepaard gaat met grimassen.

"Een een een k k k...koffiealstubliet"

B: Wat doorgaans niet met 'stotteren' geassocieerd wordt, maar dit toch is ("verborgen stotteren")

1) Herhaling of niet-overdreven verlenging van een woord, vergelijkbaar met iemand die lijkt te twifelen bij het bestellen.

"Eennnn, een koffie alstubliet"

2) Omschrijving van het kernbegrip

a) door een synoniem te gebruiken
"Een espresso alstubliet" of
"Kan ik een espresso krijgen?"

b) door woorden toe te voegen of de zinsbouw te wijzigen
"Een kopje koffie alstubliet"
"Ik ga een koffie nemen alstubliet"

3) Het opvullen van zinnen door zowel lettergrepen (tussenvoegsels, uitdrukkingen allerhande, familiale aansprekingen, vervormingen van lettergrepen, ... die er allen voor zorgen dat de zin verlengd wordt), als door klanken zonder betekenis (hoesten, een geluid van de keel of de mond, geblaas, gesuis,...)

"Euhhh, hum, wel voor mij,... ik neem dus, hum,... het is een koffie alstubliet"

4) Overhaasting: een zin zeggen aan een heel hoog tempo, net zoals iemand die heel erg nerveus is.
"Eenkoffiealstubliet" (als reactie zal de gesprekspartner heel vaak vragen de zin te herhalen)

5) Gewoon zwijgen en geen poging doen om iets te zeggen uit schrik te stotteren (de slechtste oplossing).
(in een winkel binnengaan en het koffieapparaat aanwijzen zoals een stomme dit zou doen, of de bestelling op een papiertje schrijven, of erger nog, gewoon niet binnengaan in een winkel.)

II. DE GEVOLGEN VAN MONDELINGE ONZEKERHEID

Dagelijks worden slachtoffers van mondelinge onzekerheid geconfronteerd met hun beperkingen. Als gevolg daarvan leven ze ernstig onder hun mogelijkheden. Deze dramatische gevolgen wordt door de buitenwereld vaak ernstig onderschat, maar zijn daarom niet minder aanwezig in de praktijk. **We overdrijven niet als we zeggen dat de gemiddelde “stotteraar” slechts leeft aan 30 procent van zijn mogelijkheden.**

Ter illustratie geven we enkele voorbeelden van vaak voorkomende situaties in het leven van ‘stotteraars’:

- *het stopzetten van de studies uit schrik voor mondelinge examens en presentaties*
- *werkloos blijven of geen promotie krijgen op het werk*
- *geen normaal relationeel of privé-leven kunnen uitbouwen*

Wanneer een leek plots met een slachtoffer van mondelinge onzekerheid geconfronteerd wordt, is de eerste reactie vaak een van verrassing. Afhankelijk van de persoonlijkheid van de gesprekspartner zal deze daarna **reageren met medelijden, spot, boosheid, plaatsvervangende schaamte**, enzovoort.

Maar ook wanneer iemand last heeft van zogenaamd verborgen stotteren, zal hij een negatieve indruk nalaten. Hij wordt dan aanzien als:

- *een verward iemand die niet weet wat hij wil en niet recht op zijn doel afgaat*
- *een overspannen persoon als hij veel te snel probeert te spreken*
- *iemand die onbeleefd is of zelfs als een stomme, als hij gewoon niets zegt*
- *iemand met een gebrek aan zelfvertrouwen*

Niet enkel zogenaamde vreemden, maar ook de eigen familie en vrienden weten vaak geen raad met het probleem van mondelinge onzekerheid. Dat blijkt vaak uit de reacties die mensen die stotteren krijgen. Een greep uit de reacties:

- *“Bij momenten spreek je goed”*
- *“Praat toch wat langzamer”*
- *“Kalmeer nu toch eens”*

Opnieuw zien we dat buitenstaanders vooral aandacht hebben voor het ‘openlijk stotteren’, en nooit voor de verborgen kant van het probleem. Nochtans is dit belangrijk om ‘stotteren’ goed te begrijpen. Slachtoffers van mondelinge onzekerheid hebben namelijk als gevolg van

hun spraakgebrek vaak last van een negatief zelfbeeld, dat de mondelinge onzekerheid in stand houdt en het zelfs nog verergert.

III. BIJKOMENDE COMMENTAREN

♦ Vaak hoor je logopedisten of andere hulpverleners spreken van **gradaties in 'stotteren'**. Daarmee bedoelen ze dat de éne persoon zwaarder stottert dan de andere.

We willen dit zeker niet ontkennen, maar toch is dit voor ons onbelangrijk. De enige realiteit is immers die van de mondelinge onzekerheid. Laat ons dit duidelijk maken met het voorbeeld van een mondeling onzeker persoon die een uur lang een vloeiende toespraak houdt voor de eigen vrienden, maar daarna plots blokkeert wanneer hij aan de telefoon een 'vreemde' moet opbellen. Ook deze persoon is mondeling onzeker, ondanks het feit dat hij erin slaagde om een uur lang vlot te spreken. Hij zal het probleem van mondelinge onzekerheid en de gevolgen ervan (frustraties, schaamte en ontgoochelingen) niet anders beleven dan iemand die zogezegd een 'zware stotteraar' is.

Wel van belang zijn de gradaties in situaties, in die zin dat er 'gemakkelijkere' en 'moeilijkere' situaties zijn. Spreken tegenover 'vreemden' is vaak een grotere beproeving dan spreken tegen de eigen vrienden, die bovendien op de hoogte zijn van de mondelinge onzekerheid.

♦ Vaak hoor je 'stotteraars' ook zeggen dat ze vooral **problemen hebben met bepaalde letters**. Zo hebben ze bijvoorbeeld een probleem met de 'd', de 't' of de 'k'.

Toch is het niet relevant om te spreken van letters, omdat dit slechts taalkundige tekens zijn die voor het overige weinig betekenis hebben in de spraak. We spreken daarentegen wel van lettergrepen, die wel belang hebben bij het spreken. Zo aanzien we de letter 'y' niet als één letter, maar wel als twee lettergrepen (want de uitspraak is 'i grec').

Bovendien is een grote angst voor 'moeilijke' letters theoretisch gezien niet nodig. De spraakorganen van 'stotteraars' werken immers perfect, zoals blijkt als ze alleen zijn en enkel tegen zichzelf praten.

Wat wel waar is, is dat een vicieuze cirkel kan ontstaan wanneer iemand herhaaldelijk blijft blokkeren op dezelfde lettergreep. Hij sleept dan deze slechte herinnering met zich mee, zodat een negatieve spiraal kan ontstaan. Dit gebeurt vooral bij vaak voorkomende woorden, zoals de eigen voornaam. Wanneer iemand die 'Koen' heet herhaaldelijk blokkeert bij het uitspreken van zijn naam, zal een negatieve spiraal in werking treden. In extreme gevallen

zal 'Koen' dan zelfs een andere voornaam kiezen, die hij gemakkelijker kan uitspreken (zoals bijvoorbeeld 'Jan').

◆ De opmerking dat **vooral mannen last hebben van mondelinge onzekerheid** blijkt te kloppen. Zo hebben in Frankrijk al 3.000 'stotteraars' een stage gevolgd bij Ivan Impoco en slechts 15 procent daarvan waren vrouwen.

Zo wordt geschat dat ongeveer 80 procent van de slachtoffers van mondelinge onzekerheid van het mannelijk geslacht zijn tegenover slechts 20 procent vrouwen. Daarbij moeten we in rekening nemen dat ongeveer 1 procent van de bevolking 'stottert', zodat wereldwijd ongeveer 60 miljoen mensen last hebben van mondelinge onzekerheid. Bijna 50 miljoen daarvan zijn mannen en de resterende 10 miljoen zijn van het vrouwelijke geslacht. Voor Vlaanderen betekent dit dat 60.000 mensen last hebben van mondelinge onzekerheid: 50.000 mannen en 10.000 vrouwen.

Deze cijfers doen meteen vragen oproepen naar de oorzaak van mondelinge onzekerheid, en naar het bestaan van een zogenaamd stottergen dat verband zou houden met een typisch mannelijke eigenschap. Toch heeft de wetenschap vooralsnog geen sluitende verklaring gevonden voor 'stotteren', maar allicht is mondelinge onzekerheid het gevolg van een complexe samenloop van factoren. Erfelijkheid speelt daarbij zeker een rol, want mondelinge onzekerheid komt zeer vaak in dezelfde families voor. Toch spelen nog andere factoren mee, want 25 procent van de 'stotteraars' hebben geen enkel familielid dat stottert. 'Stotteren' is dus te verklaren door een complexe samenloop van genetische, psychologische en omgevingsfactoren, maar de exacte oorzaak van stotteren blijft voorlopig nog onbekend

◆ Vaak zijn leken verwondert wanneer blijkt dat **'stotteraars' wel normaal kunnen zingen**. Nochtans is deze vaststelling niet zo verwonderlijk, want zingen is niet hetzelfde als praten. Met praten bedoelen we dan het woord nemen en iemand iets vragen, waarbij een sterke persoonlijke betrokkenheid meespeelt. Fenomenen zoals 'prestatiedruk' en 'controleverlies' zijn dus bij zingen minder sterk aanwezig dan bij spreken in het openbaar.

Hetzelfde gebeurt wanneer een 'stotteraar' theater speelt of een vreemde taal moet spreken.

Bij theater spelen is de persoonlijke betrokkenheid vaak veel minder groot dan in het dagelijks leven (hij speelt immers maar een rol), met een vloeiender spraak tot gevolg. En wanneer iemand een vreemde taal spreekt en problemen heeft zich vloeiend uit te drukken, wordt dit door de gesprekspartner niet aanzien als een uiting van mondeling onzekerheid (maar als het onvoldoende beheersen van de taal) en bijgevolg zal de 'prestatiedruk' verminderen.